

УДК 336.76:336.77(477)

І. І. Чизмар,
 доктор філософії з економіки, профектор з господарської та навчальної роботи,
 Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1715-1310>
Н. Ф. Вароді,
 габілітований доктор з історії, доцент, професор кафедри історії та суспільних дисциплін,
 Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
 ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4175-4928

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.5.49

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ В УКРАЇНІ

I. Chyzmar,
 PhD in Economics, Vice-Rector for Administrative and Academic Affairs,
 Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University
 N. Varadi,
 Doctor of Science in History, Associate Professor, Professor at the Department of History
 and Social Sciences, Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF FINANCIAL SECURITY AND THE FORMATION OF MECHANISMS FOR ITS STRENGTHENING IN UKRAINE

У межах дослідження визначено сучасний стан фінансової безпеки України, що дозволяє охарактеризувати його як адаптивно-стабілізаційний або керовано-стійкий, проте ризикозалежний. З одного боку, зберігається інституційна спроможність ключових елементів фінансової системи; з іншого — фінансова безпека залишається вразливою до зростання державного боргу, хронічного бюджетного дефіциту, високих воєнних видатків та залежності від зовнішнього фінансування. Отже, очевидно є значущість формування та ефективного використання механізмів зміцнення фінансової безпеки в Україні. У дослідження звернено увагу на той факт, що узагальнення наукових підходів до трактування фінансової безпеки засвідчило відсутність єдиного консенсусного визначення, а це у сутності ускладнює побудову її ефективних механізмів забезпечення. Відтак, метою статті є розвиток концептуальних засад фінансової безпеки держави та обґрунтування механізмів її зміцнення в Україні. Аналіз сучасних наукових позицій дозволив визначити фінансову безпеку держави як стан та процес забезпечення збалансованості, стійкості та ефективного функціонування фінансової системи, яка охоплює безпеку фінансового ринку, публічного сектору, підприємств і домогосподарств, формуючи передумови економічного зростання та макрофінансової стабільності. Доведено, що окреслена концептуальна узгодженість дозволила: визначити ключові напрями забезпечення фінансової безпеки України в умовах економічної нестабільності зокрема: підвищення стабільності фінансових інститутів; модернізацію управлінських механізмів; інтеграцію з міжнародними стандартами; системне управління ризиками; підтримку макрофінансової стабільності; забезпечення цілісності фінансової системи. Крім того автори довели, що реалізація цих напрямів можлива лише за умови впровадження комплексних механізмів зміцнення фінансової безпеки, що включають регуляторні та правові, економічні, організаційно-управлінські, а також антиризикові та моніторингові інструменти. Цінність дослідження полягає у доведенні того, що стратегічним пріоритетом державної політики має стати формування гнучкої інструментально забезпеченої моделі фінансової безпеки.

Within the scope of the study, the current state of Ukraine's financial security has been assessed, allowing it to be characterized as adaptive-stabilizing or managed-resilient, yet risk-dependent. On one hand, the institutional capacity of key elements of the financial system is preserved; on the other hand, financial security remains vulnerable to the growth of public debt, chronic budget deficits, high military expenditures, and

dependence on external financing. Therefore, the importance of developing and effectively utilizing mechanisms to strengthen financial security in Ukraine is evident. The study highlights the fact that a review of scientific approaches to defining financial security has revealed the absence of a single consensus definition, which inherently complicates the development of a comprehensive methodology for creating effective safeguarding mechanisms. Accordingly, the purpose of the article is to develop the conceptual foundations of the state's financial security and to substantiate mechanisms for its strengthening in Ukraine. An analysis of contemporary scientific positions allowed financial security of the state to be defined as a condition and process ensuring the balance, resilience, and effective functioning of the financial system, encompassing the security of the financial market, the public sector, enterprises, and households, thereby creating prerequisites for economic growth and macrofinancial stability. It has been demonstrated that the outlined conceptual coherence allowed for the identification of key directions for ensuring Ukraine's financial security under conditions of economic instability, specifically: enhancing the stability of financial institutions; modernizing management mechanisms; integrating with international standards; implementing systematic risk management; supporting macrofinancial stability; and ensuring the integrity of the financial system. Furthermore, the authors demonstrated that the implementation of these directions is possible only through the introduction of comprehensive mechanisms for strengthening financial security, which include regulatory and legal, economic, organizational, and managerial, as well as anti-risk and monitoring instruments. The significance of the study lies in demonstrating that a strategic priority of state policy should be the formation of a flexible, instrumentally supported model of financial security.

Ключові слова: фінансова допомога, макрофінансова стабільність, фінансова система, моніторингові інструменти, державна політика, стійке функціонування економіки.

Key words: financial assistance, macro-financial stability, financial system, monitoring instruments, public policy, sustainable functioning of the economy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Фінансова безпека держави класично пов'язана зі здатністю окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ забезпечувати стійке функціонування економіки, ефективне формування та використання її фінансових ресурсів, платоспроможність держави, стабільність грошово-кредитної системи та збалансованість бюджетної політики. Разом з тим саме в Україні її забезпечення є вкрай складним процесом через концептуальну невизначеність та глибокі трансформаційні зміни економічного середовища, які суттєво ускладнюють прогнозування, планування та зміцнення бюджетної, податкової, інвестиційної, валютної та банківської стабільності.

Зокрема, національна економіка України перебуває у стані значної невизначеності, сформованої не лише структурними дисбалансами, але й впливом глобальних фінансово-економічних трансформацій, зокрема цифровізацією базових економічних процесів, стрімким розвитком фінансових технологій, поширенням криптоактивів, загостренням геоекономічної конкуренції між провідними центрами сили (США-Китай-ЄС), переходом до "зеленої" економіки та реалізацією кліматичних ініціатив у межах Європейського Союзу, а також посиленням санкційної політики у відповідь на агресію з боку рф. Додатково невизначеність посилюється зростанням волатильності міжнародних фінансових ринків (через коливання ключових фінансових інструментів) та підвищенням ролі наднаціональних фінансових інституцій

(таких як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк) у забезпеченні макрофінансової стабілізації України, що зумовлює посилення залежності параметрів бюджетної, боргової та монетарної політики від умов, графіків перегляду та обсягів міжнародної фінансової підтримки.

У цьому контексті проблема забезпечення фінансової безпеки набуває не лише теоретичного, а й практичного значення. З наукового погляду важливе уточнення категоріального апарату. З практичного боку важлива ідентифікація механізмів зміцнення фінансової безпеки в умовах загальної нестабільності. При цьому зауважимо, що термін "загальна нестабільність" означає комплексну та одночасну нестабільність у різних сферах економіки та суспільства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед наукових досліджень, у яких започатковано розв'язання проблеми вивчення базових засад фінансової безпеки, варто визначити ті, що ініційовані Штанцель С.Е. [6], Карлін М., Привиденець І. та Демчук І. [3]. У більшості науковці висвітлюють питання системного аналізу ризиків державних фінансів, оцінювання впливу фіскальних дисбалансів і глобальних викликів на стабільність бюджетної системи, а також обґрунтовують індикаторні підходи до вимірювання рівня фінансової безпеки.

Серед наукових досліджень, у яких започатковано розв'язання проблеми ідентифікації механізмів зміцнення фінансової безпеки України, варто визначити праці Мелих О. [5], Шлемка В. Т. та Бінька І. Ф. [7]. Зокрема

зазначені науковці основну увагу зосередили на розробленні концептуальних підходів до формування системи фінансової безпеки держави, визначенні інституційних і нормативно-правових механізмів її забезпечення, удосконаленні бюджетної та податкової політики як інструментів нейтралізації внутрішніх і зовнішніх загроз, а також на обґрунтуванні стратегічних напрямів державного регулювання фінансової сфери в умовах трансформаційних процесів.

Зауважимо, що попри наявність ґрунтовних наукових напрацювань, питання формування механізмів зміцнення фінансової безпеки України в умовах сучасної геоекономічної нестабільності та посилення зовнішньої фінансової залежності залишаються недостатньо систематизованими, що обумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є розвиток концептуальних засад фінансової безпеки та обґрунтування механізмів її зміцнення в умовах загальної нестабільності в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У дослідженні увага звертається на те, що сучасне тлумачення категорії фінансової безпеки держави не набуло консенсусного характеру та залишається дискусійним у межах вітчизняної наукової думки. Окреслена теоретична несформованість є доволі проблемною, зважаючи на те, що зміцнення фінансової безпеки є невіддільним складником економічної безпеки держави, що належить до пріоритетних завдань держави як відповідно до ст. 17 Конституції України (яка встановлює пріоритети забезпечення економічної безпеки [6, с. 195]), так і згідно з іншими нормативно-правовими актами.

Так, Угода про Асоціацію України з Європейським Союзом встановлює пріоритети пов'язані з активізацією впровадження публічного адміністрування сектору без-

пеки України. Зауважимо, що хоча ця угода не прямо говорить про "публічне адміністрування сектору безпеки", вона передбачає узгодження законодавства та реформування державних інституцій, у тому числі у сфері безпеки та економіки, під стандарти ЄС [6, с. 195]. Фактично, вона закріплює принципи посилення прозорості, ефективності та підзвітності державних органів, що прямо впливає на економічну та фінансову безпеку через модернізацію управлінських механізмів.

Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 р. № 569-р, також визначає коло явищ і чинників, які є об'єктами першочергового контролю, оскільки можуть спричинити виникнення реальних і потенційних загроз національній безпеці у фінансовій сфері [6, с. 195].

Крім того, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року (затверджена Указом Президента України від 20 жовтня 2021 року № 1363/2021) окреслює системні виклики та ризики, що мають міжсекторальний характер і можуть впливати на фінансову стабільність держави, а також визначає ті стратегічні завдання й індикатори державної політики, реалізація яких опосередковано пов'язана із забезпеченням фінансової безпеки України [6, с. 195].

Серед інших документів, у яких закріплена пріоритетність зміцнення фінансової безпеки України — Оновлена Стратегія розвитку фінансового сектору України (опублікована 11 серпня 2025 року) та Національна стратегія доходів до 2030 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р).

Враховуючи окреслену значущість, зауважимо, що відсутність єдиного наукового визначення фінансової безпеки ускладнює [1; 3; 6]:

- формування ефективних механізмів її забезпечення;
- реалізацію державної політики у сфері макрофінансової стабільності.

При цьому аналіз сучасних визначень, що наявні науковій літературі (див. табл. 1) надає можливість ідентифікувати фінансову безпеку держави як стан чи про-

Таблиця 1. Сучасні визначення категорії фінансової безпеки держави

Джерело	Визначення фінансової безпеки держави	Конкретизація основного змісту
Штанцель С. Е. [6]	Створення та прояв фінансових умов, які забезпечують нормальне функціонування та безперешкодний, збалансований розвиток національної фінансової системи, адекватний перебіг фінансових процесів в економіці та управлінні країни	Умови, які забезпечують нормальне функціонування та безперешкодний, збалансований розвиток національної фінансової системи
Карлін М., Привиденєць І., Демчук І. [3]	Процес, що охоплює такі структурні елементи: безпека фінансового ринку, безпека публічного сектора країни, безпека підприємств, безпека домогосподарств.	Структурна цілісність фінансової системи, що охоплює безпеку фінансового ринку, публічного сектора, підприємств та домогосподарств.
Мелих О. [5]	Складна система, яка утворює підсистеми (бюджетна, податкова, боргова, фінансова безпека банківської системи, валютна, грошово-кредитна, інвестиційна, фінансова безпека страхового та фондового ринку), кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку.	
Шлемко В. Т. [7]	Стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання	Збалансований, стійкий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної та податкової систем

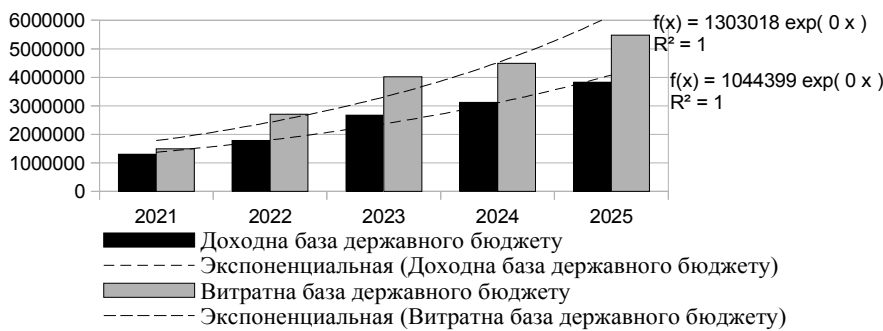
Джерело: сформовано авторами на основі [5—7; 3].

Таблиця 2. Сальдо державного бюджету України з 2021 по 2025 рр.

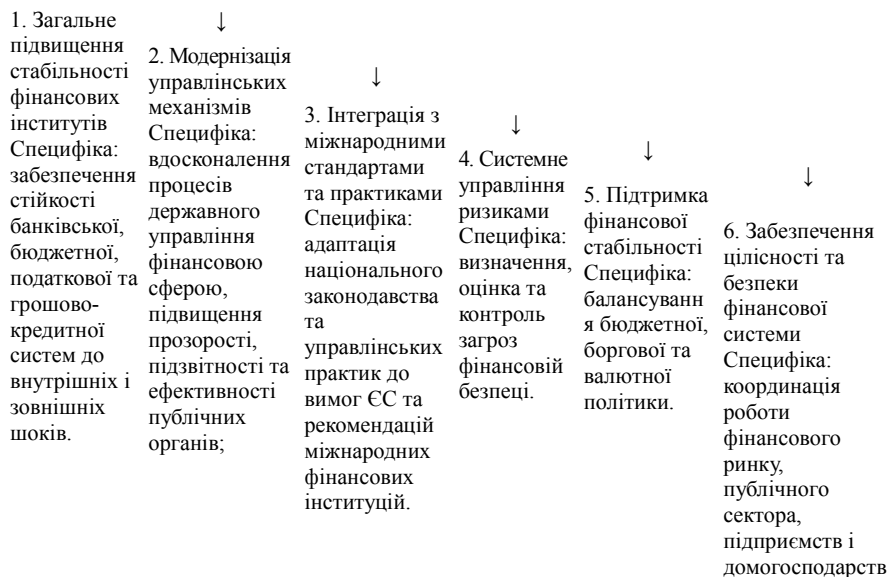
Період	Сальдо (+,-)	
	млн грн	% ВВП
2021	-197937,4	-3.63%
2022	-914701,7	-17.62%
2023	-1333110,7	-20.39%
2024	-1358500,1	-17.74%
2025	-1635782,2	н.д.

Джерело: сформовано авторами на основі [2].

цес забезпечення збалансованості, стійкості та ефективного функціонування фінансової системи, що охоплює безпеку фінансового ринку, публічного сектора, підприємств і домогосподарств та створює умови для економічного зростання й макрофінансової стабільності країни.

Рис. 1. Динаміка зміни дохідної та витратної частини державного бюджету України, 2021—2025, млн грн

Джерело: сформовано авторами на основі [2].

Рис. 2. Основні напрямки забезпечення фінансової безпеки України в умовах економічної нестабільності*

Примітка

* Реалізація окреслених напрямів забезпечує формування інтегрованої системи з високим рівнем взаємозв'язку та синергетичного ефекту.

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 4; 6—7].

Зауважимо, що наразі стан фінансової безпеки України характеризується як адаптивно-стабілізаційний (тобто такий, що формується в умовах воєнних викликів, високого боргового навантаження та суттєвої залежності від міжнародної фінансової підтримки, хоча і зі збереженням функціональної спроможності основних інститутів фінансової системи).

З одного боку, фінансова система є інституційно стійкою, тобто демонструє безперервність функціонування банківського сектору, контрольованість за інфляційними процесами та валютним ринком з боку НБУ, а бюджетна система функціональність (завдяки координації фінансової політики Міністерство фінансів України та міжнародній фінансовій допомозі). Банківський сектор зберігає ліквідність і достатність капіталу, що свідчить про певний запас міцності. За даними Національний банк України, на середину 2025 р. коефіцієнт достатності регулятивного капіталу (Nрк) становив понад 15,49 % (при мінімальній нормі 9,25 %), а показники Tier 1 (базовий капітал першого рівня) значно перевищував нормативні вимоги (> 10 %).

З іншого боку, рівень фінансової безпеки вразливий до зовнішніх і внутрішніх ризиків, зокрема:

— зростання державного боргу (з 1 460 737,5 млн грн у 2022 р. до 2 031 502 млн грн у 2025 р.) та відповідне збільшення витрат на його обслуговування [2];

— хронічного дефіциту державного бюджету (який у 2023 р. становив близько -1333 110,7, у 2024 році близько -1358500,1 млн грн, у 2025 р. вже -1635782,2 млн грн [2] (див. табл. 2)).

Зауважимо, що воєнні ризики обмежують приріст доходної бази державного бюджету та одночасно збільшують його витратну частину (див. рис. 1). Це посилює залежність держави від залучення кредитних ресурсів і формує структурні дисбаланси в реальному секторі економіки, зокрема нерівномірний розвиток окремих галузей.

Таким чином, сучасний стан фінансової безпеки України можна визначити як керовано-стійкий, але ризикозалежний. Зокрема, держава зберігає макрофінансову стабільність завдяки ефективному антикризовому управлінню та міжнародній підтримці, однак потребує подальшого зміцнення внутрішніх джерел фінансової стійкості, зниження боргових ризиків та посилення економічного зростання як фундаменту довгострокової фінансової безпеки.

Враховуючи наведену вразливість важливо окреслити основні напрями забезпечення фінансової безпеки України в умовах економічної нестабільності, серед яких (рис. 2): загальне

підвищення стабільності фінансових інститутів; модернізація управлінських механізмів; інтеграція з міжнародними стандартами та практиками; системне управління ризиками; підтримка макрофінансової стабільності; забезпечення цілісності та безпеки фінансової системи.

Зауважимо, що комплексна реалізація зазначених напрямів можлива виключно за умови підтримки дієвими механізмами зміцнення фінансової безпеки, які ми ідентифікуємо як сукупність організаційних, правових, економічних та управлінських інструментів, спрямованих на забезпечення стабільності, стійкості, ефективного функціонування фінансової системи держави та підтримки макрофінансової стабільності. До таких механізмів належать: регуляторні та правові інструменти, економічні інструменти, організаційні та управлінські інструменти, антиризикові та моніторингові механізми.

Більш докладно перелік механізмів зміцнення фінансової безпеки України в умовах економічної нестабільності наведений нами в табл. 3.

Таким чином, механізми зміцнення фінансової безпеки є ключовими в реалізації державної політики у сфері макрофінансової стабільності, забезпечуючи збалансованість, стійкість і ефективність функціонування фінансової системи країни.

Зокрема, для ефективного посилення фінансової безпеки України необхідно вдосконалити регуляторні та правові механізми через розробку та впровадження нових законів і нормативних актів, які чітко визначають межі функціонування фінансової системи та посилять контроль за її безпекою. Можлива також адаптація національного законодавства до сучасних викликів через інструменти:

1. Гармонізації його норм із вимогами ЄС та міжнародних фінансових організацій. Наразі в Україні триває процес імплементації положень Угоди про асоціацію з ЄС у сфері банківського нагляду, бухгалтерського обліку, аудиту та протидії відмиванню коштів. Водночас є потреба у прискоренні прийняття законів, що відповідатимуть новим директивам ЄС та рекомендаціям

міжнародних фінансових організацій, зокрема: Capital Requirements Directive VI (CRD VI) та пов'язаному регламенту CRR III, Anti-Money Laundering Directive (AMLD6) та новому пакету ЄС з протидії відмиванню коштів, Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), Digital Operational Resilience Act (DORA), Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) (у частині регулювання ринку криптоактивів).

2. Запровадження регуляторних стандартів для цифрових фінансових послуг. Зокрема, НБУ та Міністерство фінансів активно розробляють нормативні акти щодо електронних грошей, платіжних сервісів та фінтех-компаній. Зокрема, від 26.12.2025 прийнятий Закон України "Про платіжні послуги" № 1591-IX (2021), що гармонізований з європейськими нормами PSD2. Водночас залишаються недостатньо врегульованими окремі сегменти сучасних цифрових фінансових послуг, зокрема обіг криптоактивів і стейблкоїнів; діяльність DeFi-платформ (децентралізованих фінансових сервісів); BNPL-сервіси (buy now, pay later), які поєднують ознаки кредитування та платіжних інструментів; embedded finance (вбудовані фінансові послуги в межах цифрових нефінансових екосистем); цифрові гаманці нового покоління та super-app екосистеми (що інтегрують платіжні, інвестиційні та кредитні функції).

3. Визначення правил обігу та оподаткування криптоактивів. Україна ухвалила базові норми у цій сфері, зокрема Закон України "Про віртуальні активи" № 2074-IX, який визначає правовий статус віртуальних активів та провайдерів відповідних послуг та підзаконні акти НБУ та НКЦПФР щодо ліцензування провайдерів послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів (VASP). Водночас закон № 2074-IX поки що не набрав чинності (його введення в дію пов'язане з внесенням змін до Податкового кодексу), а його повна інтеграція у податкове й фінансове законодавство потребує додаткового нормативного врегулювання.

Крім того, важливим кроком є створення правових засад для впровадження сучасних технологій фінансо-

Таблиця 3. Перелік механізмів зміцнення фінансової безпеки України в умовах економічної нестабільності

Механізми зміцнення фінансової безпеки	Особливості формування механізму зміцнення фінансової безпеки	Особливості використання механізму зміцнення фінансової безпеки
Регуляторні та правові інструменти	Закони, нормативні акти, стандарти і правила, що встановлюють межі функціонування фінансової системи та забезпечують контроль за її безпекою	Визначення та коригування рамок функціонування фінансової системи та забезпечують контроль за її безпекою
Економічні інструменти	Фінансове планування, бюджетування, управління державним боргом, формування резервних фондів та використання податково-бюджетних важелів для стабілізації фінансової системи	Стабілізація макроекономічних показників, підтримка ліквідності та платоспроможності держави, управління ризиками бюджетної та податкової політики
Організаційно-управлінські інструменти	Модернізація системи управління фінансовими ресурсами, підвищення прозорості та підзвітності державних органів, впровадження сучасних інформаційних та аналітичних систем	Координація діяльності фінансових підрозділів, підвищення ефективності управлінських рішень, забезпечення своєчасного аналізу та реагування на загрози фінансовій безпеці
Антиризикові та моніторингові механізми	Системне управління фінансовими ризиками, раннє попередження кризових явищ, оцінка впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на стабільність фінансової системи	Виявлення потенційних загроз, запобігання фінансовим кризам, оцінка ризиків на макро- та мікрорівнях, забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 5–7].

вого моніторингу та аналітики, що дозволяє підвищити прозорість операцій та оперативно реагувати на потенційні загрози фінансовій системі. Зокрема, НБУ та Державна податкова служба посилюють моніторинг фінансових потоків, запроваджують автоматизовані системи фінансового моніторингу та протидії відмиванню коштів, однак потрібне подальше інтегроване використання сучасних аналітичних платформ і систем раннього попередження кризових явищ.

Економічні інструменти є ключовим механізмом забезпечення адаптивної моделі фінансової безпеки держави, через процеси оперативної стабілізації макроекономічних показників (зокрема, темпів зростання ВВП, рівня інфляції, обмінного курсу національної валюти, платіжного балансу), підтримку ліквідності та платоспроможності фінансової системи, а також коригування ризиків бюджетної та податкової політик [1]. До таких інструментів належать:

1. Гнучке фінансове планування та бюджетування. В Україні бюджетне планування здійснюється на засадах середньострокового бюджетного планування (трирічна бюджетна декларація) з урахуванням макроекономічних прогнозів, що формуються за участю Міністерства фінансів України та інших центральних органів виконавчої влади. Однак, щоб гарантувати прогнозованість надходжень і видатків держави та збалансування бюджету є потреба у тіснішому поєднанні стратегічного планування з оперативним контролем видатків та доходів.

2. Управління державним боргом. На сьогодні управління державним боргом здійснюється Міністерством фінансів України через державні запозичення, випуск облігацій та реструктуризацію боргу. Проте значне навантаження на бюджет та валютні коливання підкреслюють потребу у більш ефективному балансуванні портфеля боргових зобов'язань.

3. Формування резервних фондів. В Україні існують резервні фонди (зокрема Резервний фонд державного бюджету, Фонди відновлення України, Благодійні та волонтерські фонди, Корпоративні резервні фонди), але їх частка у ВВП є незначною. Отже, в українських умовах резервні фонди мають обмежений макрофіскальний потенціал, і їх обсяги поки що не забезпечують достатню фінансову "подушку" для подолання кризових явищ без залучення зовнішнього фінансування чи додаткового державного боргу.

4. Використання податково-бюджетних важелів. Наразі це реалізується через зміни податкових ставок, пільгові режими для стратегічних секторів економіки, стимулювання інвестицій та підтримку бізнесу в кризових умовах. Водночас потрібне більш комплексне використання податково-бюджетних інструментів для стабілізації економіки та прогнозованості надходжень.

Системне застосування зазначених економічних інструментів забезпечує стійкість фінансової системи до зовнішніх і внутрішніх шоків, створює передумови для ефективного виконання державних функцій та підвищує довіру суспільства і бізнесу до фінансової політики держави.

Організаційно-управлінський механізм забезпечення фінансової безпеки держави визначає ефективність прийняття та реалізації рішень, спрямованих на стабі-

лізацію фінансової системи та формування фундаменту для довгострокового економічного зростання. Його зміст визначають інструменти:

1. Підвищення прозорості та підзвітності державних органів. Це реалізується через електронні інструменти відкритості, зокрема систему публічних закупівель Prozorro, портал використання бюджетних коштів E-Data та зовнішній аудит Рахункова палата України. Попри позитивну динаміку (зокрема, збільшенні кількості закупівель через Prozorro, розширення оприлюднення інформації про бюджетні видатки на E-Data, підвищенні якості та регулярності зовнішніх аудитів Рахункової палати), важливе вдосконалення механізм відповідальності за неефективне управління бюджетними ресурсами та посилення парламентського контролю.

2. Впровадження сучасних інформаційно-аналітичних систем підтримки управлінських процесів. Це відбувається через цифровізацію податкового адміністрування (зокрема, електронне подання податкової звітності та декларацій через Електронний кабінет платника податків, автоматизовану обробку податкових платежів та нарахувань, інтеграцію податкових даних із системами митниці та державного казначейства для оперативного моніторингу надходжень), розвиток електронних сервісів держави (таких як ProZorro, Дія, IFMIS, E-Data, електронні реєстри бізнесу та нерухомості для інтеграції даних у процес ухвалення управлінських рішень). Водночас актуальними наразі є питання інтеграції різних інформаційних систем між собою, підвищення їх кібербезпеки, використання технологій прогнозової аналітики та штучного інтелекту для раннього виявлення фінансових ризиків і підтримки прозорості забезпечення фінансової безпеки.

Антиризикові та моніторингові механізми забезпечення фінансової безпеки держави спрямовані на своєчасну мінімізацію боргових та інших ризиків, а також посилення внутрішніх джерел фінансової стійкості. Зміст окреслених механізмів формують інструменти:

1. Системного управління фінансовими ризиками. Мова йде про макропруденційний нагляд і банківське регулювання з боку НБУ та контроль бюджетних ризиків із боку Міністерства фінансів України. Крім цього, може застосовуватися стрес-тестування банків, оцінка боргової стійкості та аналіз фіскальних ризиків. Разом з тим, важливим є посилення координації між НБУ та Міністерством фінансів щодо обміну ризикорієнтованою інформацією через створення спільних аналітичних платформ і баз даних, регулярні робочі групи та комітети з ризик-менеджменту, а також узгодження методологій прогнозування і раннього попередження ризиків.

2. Раннє попередження кризових явищ через моніторинг макроекономічних показників, валютного ринку, інфляційних процесів і стану ліквідності банківської системи (через інформаційні платформи та системи фінансової аналітики, автоматизовані інструменти збору та обробки даних, регулярні аналітичні наради та робочі групи). Разом з тим, потрібне формування єдиної інтегрованої системи індикаторів раннього попередження, що може включати як макроекономічні індикатори та монетарні та валютні показники, так і показники стану банківського сектору, оцінки фіскальних ризиків тощо.

3. Оцінка впливу факторів на стабільність фінансової системи. Зокрема, мова йде про аналіз боргового навантаження, залежності від міжнародної фінансової допомоги, валютних ризиків та наслідків воєнних дій для бюджетної системи. Разом з тим важливим є впровадження практик регулярної оцінки боргової стійкості з урахуванням різних сценаріїв економічного відновлення та обсягів міжнародної допомоги та диверсифікація джерел фінансування бюджету з метою зменшення критичної залежності від зовнішніх кредиторів.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У межах дослідження визначено сучасний стан фінансової безпеки України, що дозволяє охарактеризувати його як адаптивно-стабілізаційний або керовано-стійкий, проте ризикозалежний. З одного боку, зберігається інституційна спроможність ключових елементів фінансової системи; з іншого — фінансова безпека залишається вразливою до зростання державного боргу, хронічного бюджетного дефіциту, високих воєнних видатків та залежності від зовнішнього фінансування. Отже, очевидною є значущість формування та ефективного використання механізмів зміцнення фінансової безпеки в Україні.

Разом із тим узагальнення наукових підходів до трактування фінансової безпеки засвідчило відсутність єдиного консенсусного визначення, що ускладнює формування цілісної методології її оцінювання та побудову ефективних механізмів забезпечення. Водночас аналіз сучасних наукових позицій дозволив визначити фінансову безпеку держави як стан та процес забезпечення збалансованості, стійкості та ефективного функціонування фінансової системи, яка охоплює безпеку фінансового ринку, публічного сектору, підприємств і домогосподарств, формуючи передумови економічного зростання та макрофінансової стабільності.

Окреслена концептуальна узгодженість дозволила:

- визначити ключові напрями забезпечення фінансової безпеки України в умовах економічної нестабільності, зокрема: підвищення стабільності фінансових інститутів; модернізацію управлінських механізмів; інтеграцію з міжнародними стандартами; системне управління ризиками; підтримку макрофінансової стабільності; забезпечення цілісності фінансової системи;

- довести, що реалізація цих напрямів можлива лише за умови впровадження комплексних механізмів зміцнення фінансової безпеки, що включають регуляторні та правові, економічні, організаційно-управлінські, а також антиризикові та моніторингові інструменти.

Цінність дослідження полягає у доведенні того, що стратегічним пріоритетом державної політики має стати формування гнучкої інструментально забезпеченої моделі фінансової безпеки, а враховуючи наведені положення, перспективи подальших досліджень полягають у розробленні інтегрованої методики кількісного оцінювання рівня фінансової безпеки України з урахуванням воєнних ризиків, боргової стійкості, залежності від міжнародної фінансової допомоги та впливу структурних трансформацій на макрофінансову стабільність держави.

Література:

1. Vovchenko O.S., Maslygan O.O., Liba N.S., Korovych O.O., Kvasnytska R.S. Modelling the Performance of the Financial Marke. *Economic Affairs*, 2022. № 67 (04), pp. 631—642.

2. Виконання державного бюджету України. МінФін. <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2023/>

3. Карлін М., Привиденець І., Демчук І. Проблеми та перспективи забезпечення фінансової та банківської безпеки України в умовах війни та відбудови. *Економіка та суспільство*, 2024. № 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-32>

4. Орел В.М. Фінансова система як невід'ємна складова економічного процесу країни. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. № 1 (1). С. 141—152.

5. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. 2013. № 12 (2). С. 266—272.

6. Штанцель С.Е. Фінансова безпека держави як об'єкт публічного управління: теоретичні та методологічні підходи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 13. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.13.193>

7. Шлемко В.Т., Бінко І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: [монографія]. К. НІСД" 1997. 143 с.

References:

1. Vovchenko, O.S., Maslygan, O.O., Liba, N.S., Korovych, O.O., and Kvasnytska, R.S. (2022), "Modelling the Performance of the Financial Marke", *Economic Affairs*, vol. 67 (04), pp. 631—642.

2. MinFin. (2025), "Execution of the State Budget of Ukraine", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2025/> (Accessed 22.01.2026).

3. Karlin, M., Pryvidenets, I., and Demchuk, I. (2024), "Problems and prospects of ensuring the financial and banking security of Ukraine in conditions of war and reconstruction", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-32>

4. Orel, V.M. (2016), "The financial system as an integral component of the country's economic process", *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky*, vol. 1 (1), pp. 141—152.

5. Melykh, O. (2013), "Financial security of the state: essence, assessment criteria and preventive measures for strengthening", *Ekonomichnyy analiz*, vol. 12 (2), pp. 266—272.

6. Shtanzel, S.E. (2024), "Financial security of the state as an object of public administration: theoretical and methodological approaches", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 13. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.13.193>

7. Shlemko, V.T., and Binko, I.F. (1997), *Ekonomichna bezpeka Ukrayiny: sutnist' i napryamky zabezpechennya* [Economic security of Ukraine: essence and directions of provision], NISD, Kyiv, Ukraine.

Отримано редакцією журналу / Received: 19.02.26

Професійно рецензовано / Revised: 25.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 10.03.26